

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

мр Марија Тир Борља

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<p>1. Датум и орган који је именовео комисију Наставно-научно веће Филозофског факултета УНС:12.2.2016.</p> <p>2. Састав комисије са знаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:</p> <p>др Свенка Савић, професорка емеритус, Психоллингвистика, Филозофски факултет УНС, 2010.</p> <p>др Невена Петрушић, редовна професорка за област Грађанскоправне науке, Правни факултет Универзитет у Нишу, 2006.</p> <p>др Ивана Антонић, редовна професорка, Српски језик лингвистика, Филозофски факултет УНС, 2006.</p>
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<p>1. Име, име једног родитеља, презиме: Марија Михајло Тир Борља</p> <p>2. Датум рођења, општина, држава: 13. 9. 1971, Нови Сад, Република Србија</p> <p>3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе: „Синтагме у настави српског језика у основној школи”, Српски језик и лингвистика, 7. 7. 2010. Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду.</p> <p>4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: Српски језик и лингвистика, магистар лингвистичких наука</p>
III НАСЛОВ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ: Анализа дискурса разговора у суду: судија оптижени

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са назнаком броја страна, поглавља, слика, шема, графикона и сл.

Након кључне документације (на српском и енглеском језику) следи 8 поглавља на 381 страница (229 основног текста и 142 странице прилога): Увод (2-34), Циљ истраживања и хипотезе (25-36), Метод истраживања (37-60), Резултати истраживања судских расправа (61-206), Дискусија добијених резултата (207-2013); Закључна разматрања (214-220), Литература (221-229) иза које следе Прилози (230-239) - укупно 8 (Сагласност за снимање аудио-записа судске расправе; записник са судске расправе; знакови за транскрипцију говореног материјала у писани текст; транскрипти судских расправа; списак новосадског корпуса разговорног српског језика (1975-2000); списал табела у раду (укупно 16), листе слика, шема и графикона и листа транскрибованих имена аутора чији се радови налазе у тексту тезе.

У тексту има 7 слика, 5 графикона, 16 табела,

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Предмет овог рада јесу особине дискурса разговора у суду, што подразумева анализу типа разговора у којем се један (раз)говорни догађај остварује просторно у јавној сфери (у судници), у којој учествује више особа са одређеним социјалним и дискурсним улогама. У центру пажње су дискурсне стратегије у *размена* судије са другим учесницима у судском поступку током судске расправе, са посебним освртом на интеракцију између судије и (оп)туженог. У *Уводу*, објашњавајући теоријски оквир свога рада, кандидаткиња даје прегледа анализе дискурса и критичке анализе дискурса у свету и код нас у оквиру којих анализира демонстрацију моћи, контроле и друштвених неједнакости саговорника у различитим институцијама (од којих је суд само једна таква институција). Кандидаткиња даје преглед постојећих ставова у страној и домаћој литератури, да би извела закључак о недостатку емиријских истраживања ове проблематике у домаћим институцијама (као што су суд, болница или универзитети). Теоријско-методолошки оквир објашњен у *Уводу*, коришћен у овом раду, у сагласности је са анализом употребе језика, са језичком делатношћу о моћи (Савић, 1993; Van Dijk, 2009), и у сагласности је са теоријом учтивости (Brown and Levinson, 1987). Обе теорије прати дескриптивни приказ одабраних узорака емпиријског материјала у овом раду. *Циљ* овог истраживања је била анализа, опис и објашњење дискурса судске праксе у институцији суда у Србији, да покажу однос друштвене моћи саговорника укључених у судску расправу. *Хипотеза* је да ће анализа разговора судије са (оп)туженим бити добар показатељ начина на који се у суду спроводе у праксу законодавне одредбе (о дискриминацији, равноправности и сл.) и како се интерпретира друштвена моћ. *Метод* прикупљања и анализе материјала је устаљен у анализи дискурса (Савић, 1993): емпиријски материјал представља узорак од 9 судских расправа забележених у два временска периода (4 судске расправе снимљене 1991. године и 5 снимљених 2015); укупно је снимљено 180,13 минута разговора, што чини 140 страна текста транскрибованог у писану форму припремљену за анализу. Три су јединице анализе: параграф, размена, реч. По наведеним елементима, одабрани метод истраживања је добро примењен у раду. *Резултати истраживања* показују да је у разговору у суду доминантна улога судије, која има институционално дату моћ да води судску расправу и доноси решења и пресуде. Из доминантне позиције произлази и њена комуникативна и

друштvena моћ коју остварује применом различитих разговорних стратегија (као што су постављање питања, усмеравање разговора, одређивање понашања других у разговору, започињања и завршавања разговора, употреба професионалне терминологије, стратегија ословљавања, извођења закључка, причања прича, прекидања и преклапања разговора са саговорницима). За разлику од судије, (оп)тужени је правни лаик са малим дискурским учинком, па се подређена улога огледа у специфичним стратегијама (одговарање на питања, покушај усмеравања разговора, покушај постављања питања, принцип сарадње, ословљавање, понављање и самоповлањања, прекидање и преклапање, оклевање и причање приче). *Закључак* истраживања се односи на податак о дискурсу разговора у суду као хибридном жанру. У њему се на граматичком, лексичком, семантичком и прагматичком нивоу сједињавају формални писани правни дискурс и неформални разговорни језик свакодневне комуникације. Хибридни жанр има различите конеквенце у процесу реализовања. Отуда из ових закључака кандидаткиња дефинише предлоге за непосредну праксу: потребно је успоставити успешнији модел комуникације у суду током интеракција између правних стручњака (судија, јавних тужилаца, адвоката) и правних лаика, избегавањем непознате терминологије, употребом једноставних реченица (избегавањем пасивне и безличне конструкције и номинализације), коришћењем учтивих фраза и родно осетљивог језика, како би се језик у службеној употреби у институцији суда саобразио говору саговорника који нису део судске хијерархије.

Други важан закључак се односи на постојећу литературу на српском језику, на радове који се баве правном и судском проблематиком. Они у фокусу пажње углавном имају текст – писани облик судског дискурса, који се манифестује кроз законе и разне прописе у којима се закон примењује (Јанићијевић, 2010) или се баве одликама жанра текста судских пресуда (Макевић, 2014), а мали је број радова који се баве особинама разговора у суду током судског поступка (Јанковић, 2002). Тај простор испуњава управо овај докторски рад.

Трећи важан закључак се односи на податке који постоје у иностраној литератури. Наиме, предмет проучавања тих радова су различите граматичке и дискурсне карактеристике *разговора* у суду, као што су: употреба номинализација, затим пасива и техничких термина током размена у судском поступку (Gibbons, 1999), па и доминантан положај судије/пороте у простору суднице као и демонстрација моћи првенствено права говорења током судског поступка (Přidalová, 1999). Само део ових података се могу довести у везу са подацима кандидаткиње, као што је анализа типова питања током судског поступка и њихова улога у усмеравању исказа учесника (Cotterill, 2003). Анализом моћи у судници кандидаткиња показује културне, друштвене и родне особине судске расправе у Србији данас, што ову докторску тезу чини специфичном у интердисциплинарном приказивању комплексне проблематике која се догађа у судници током расправе. По томе је ова теза специфична и за праксу суда корисна. *Литература* обухвата укупно 114 референци (азбучним редоследом датих) у којој су обједињени радови из домаће и стране литературе о дискурсу и лингвистици, посебно у српском језику, којом се кандидаткиња афирмише као компетентна истраживачица у домену анализе дискурса и лингвистике данас код нас. *Прилози* (укупно 8) помажу разумевању процеса рада на формирању текста докторске тезе у финалну форму.

Констатујемо да је материјал докторске тезе прегледно систематизован у поглавља и потпоглавља у којима је добро распоређен остали материјал који документује резултате (слике, графикони, табеле и др.).

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

Таксативно навести називе радова, где и када су објављени. Прво навести најмање један рад објављен или прихваћен за објављивање у часопису са ISI листе односно са листе министарства надлежног за науку када су у питању друштвено-хуманистичке науке или радове који могу заменити овај услов до 01. јануара 2012. године. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду о томе.

Марија Тир Борља и Свенка Савић (2015), *Особине дискурса судија-оптужени у институцији суда у Србији*, Virginia Popovic (ур.), *Communication, Culture, Creation: New Scientific Paradigms*, Arad: *Vasile Goldis University Press*; Novi Sad: *Fondacija Europa*, 833-841.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Закључци истраживања се односе на вербано и невербално понашање основних актера судске расправе: судије и оптуженог. Констатују се облици друштвене (институционалне) и дискурсне (конверзационе) моћи судије (пре свега да даје и одузима реч говорења), и да мења говорне жанрове током расправе: од разговора са оптуженим до диктирања записника у писану форму. Кандидаткиња установљава и имплицитне облике дискриминације (пре свега у степену уљудности) током вођења расправе. У том погледу овај емпиријски материјал може добро послужити у будућим интеркултурним истраживањима дискурса у суду. Кандидаткиња констатује да наведене особине описане у суду имају општије особине институционалног дискурса, када се подаци упореде са подацима из разговора доктор-пацијент у болници, или професор-студент у универзитетској настави – у разговорима статусно неједнаких саговорника. Резултати анализе показују највећу сличност са резултатима анализе разговора доктор-пацијент у болници (Трифковић Туцаков, 2014). Судија и доктор су особе од ауторитета, на основу стручног знања и професионалног искуства доносе одлуке (у овом случају о висини издржавања/медицинском третману), док су (оп)тужени и пацијент особе чији статус зависи од одлука судије/лекарке, јер то знање код њих изостаје. До информација које су битне за доношење одлуке, суткиња и лекарка долазе кроз разговор са (оп)туженим/пацијентом. На основу информација које добију током испитивања и прибављених доказа, односно након обављеног клиничког прегледа, могу донети коначну одлуку (судско решење или пресуду / поставити дијагнозу). Притом, да би обезбедиле успешан разговор у ком ће доћи до што поузданијих података, битних за утврђивање чињеничног стања, суткиња и лекарка у интеракцији са (оп)туженим/пацијентом користе низ разговорних стратегија, међу којима је најчешћа стратегија постављања питања. Она се нужно комбинује са стратегијама усмеравања разговора, одређивања понашања и прекидања саговорника. „Уколико (оп)тужени, односно пацијент искочи из уобичајене процедуре вођења разговора, моћ суткиње и лекарке јесте у томе да прекине (оп)туженог/пацијента и преусмери његову причу у жељеном току” (Тир Борља, Савић 2015: 839). Иако (оп)тужени/пацијент користи неке заједничке стратегије са

<p>суткињом/лекарком, он то чини са јединственим циљем: да себи обезбеди што повољнију позицију. Демонстрација моћи над (оп)туженим/пацијентом осликава се у потпуној контроли над разговором коју имају суткиња и лекарка. То је јасан показатељ да су ова два институционална дискурса веома слични дискурси моћи, у којима су улоге задате.</p>	
<p>VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.</p>	
<p>Метод анализе дискурса разговора и критичке анализе интерпретације моћи саговорника у судској расправи, примењен је доследно у односу на одабрани теоријски приступ и у односу на прикупљену, анализирану и интерпетирану богату емпиријску грађу која је у овом раду јединствена у српском језику данас. Резултати емпиријског корпуса су јасно изведени с вођењем рачуна о њиховој примени у непосредној судској пракси данас у Србији. Коришћена литература, као и остали пратећи материјали су представљени сходно захтевима докторских радова. Комисија сматра да начин приказивања и тумачења резултата истраживања задовољава захтеве докторског рада.</p>	
<p>IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ: Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање:</p>	
1.	Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме ДА
2.	Да ли дисертација садржи све битне елементе ДА
3.	По чему је дисертација оригиналан допринос науци
<p>По одабиру актуелне теме и теоријском приступу, по начину анализе емпиријских података и по резултатима који могу бити примењени у судској пракси данас у Србији.</p>	
4.	Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања НЕМА
<p>X ПРЕДЛОГ: На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:</p>	
<p>- ДА СЕ ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА <i>Анализа дискурса разговора у суду: судија оптижени ПРИХВАТИ, А КАНДИДАТКИЊИ Марији Тир Борља ОДОБРИ ОДБРАНА</i></p>	

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

др Свенка Савић, професорка емеритус, менторка

др Невена Петрушић, редовна професорка, чланица

Др Ивана Антонић, редовна професорка, председница